

חיים של שלום / ה"ה חיים מלין, מח"ס 'שלמי חיים', מודיעין עילית

בענין בשר בחלב – אצל המלאכים

חמאה וחלב ובן הבקר

א] ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו וגו' (בראשית יח, ח).

והנה הקשו בשפתי חכמים בשם המנחת יהודה, בזה"ל: "ואם תאמר והיאך נתן להם חמאה וחלב ובן הבקר והא בשר בחלב הוא. יש לומר דמתחילה נתן להם חמאה וחלב ואחר כך נתן להם הבשר. אי נמי דס"ל כהלכות גדולות דבקינוח והדחה מותר", עכ"ל.

והנה שני פרשיות יש כאן, האחד איך המלאכים אכלו בשר בחלב. והשני איך אברהם עצמו עבר באיסור בישול בשר וחלב והכשילם בזה. ובאמת שלגבי המלאכים זה תלוי במדרשים דלהלן – שהקב"ה בא בטענה עליהם שעברו באיסור בשר וחלב, וע"ז סובב הנידון. דהרי א"א לדון איך עברו באיסור דהא אינם מחוייבים כלל במצוות התורה, ורק הנידון בטענה שטען עליהם הקב"ה (כדלהלן בסמוך). ולגבי אאע"ה – הוא הנידון השני, איך עבר באיסור והכשילם.

ובזה נפתח בב' תירוצי השפ"ח, הראשון דבאמת קודם אכלו החמאה והחלב, ורק אחר כך את הבשר, ובוה אין צריך להמתין שש שעות נוראה להלן בסמוך אות ב שכן איתא להדיא בכמה מדרשים]. ותירוץ שני דס"ל כשיטת הבה"ג דאם מקנח ומדיח פיו אחר אכילת הבשר – מותר לאכול חלב אחר כך (הובא ברמ"א יו"ד סי' פט ס"א).

והנה באמת יש לעיין מאי קושיית השפ"ח, הרי אברהם אבינו ראה שהמלאכים ערבים הם – ומותרים לאכול בשר בחלב (דאי"ז מז' מצוות ב"נ), ומאי קושיא איכא.

וכע"ז מבואר באמת בשיטמ"ק בבכורות (ו, ב) שהבאנו דברים המלאים להלן בסמוך, דהקשה על מה שדנה הגמ' מנ"ל דחלב בהמה טהורה מותר באכילה ואין בו משום אבר מן החי, והקשה ע"ז השיטמ"ק מ"ט לא מוכיחים מהא דכתיב בקרא להדיא שאברהם הביא חמאה וחלב, וכתב ע"ז בזה"ל "וא"ת אמאי לא ילפינן מדכתיב גבי אברהם ויקח

^ע הנה בעצם קושיית השיטמ"ק למה לא מוכיחה הגמ' מאאע"ה דחלב בהמה טהורה אין בה משום אבר מן החי, ראיתי בס' דף על הדף שהביא בזה כמה יישובים נפלאים: יישוב ראשון הביא בשם הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל דתירץ דיתכן שאברהם נתן להם חלב שנלקח מן הפרה מיד לאחר שחיתתה, ולא חלב שנלקח מן הפרה בחיותה, ונמצא שחלב זה לא בא מכח אבר מן החי.

ועוד כתב שם לתרץ בשם ידי"נ הגר"ג רבינוביץ שליט"א (בעמח"ס גם אני אודך) דיש לחלק בין אבר מן החי לבשר מן החי, דב"נ לא נצטוו אלא שלא לאכול "אבר מן החי", דאבר הוא רק חתיכת של בשר שיש בה גידין ועצמות, אבל "בשר מן החי" שאין בו גידין ועצמות, לא הוזהרו בני נח שלא לאכול, ומותרים הם לקחת מן החי חתיכת בשר ולאוכלה.

חמאה וחלב, ובודאי לא האכילם איסור, דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה. ואומר ר"י ז"ל **דהוה סבור שהם בני נח ולא נצטוו על כן כי אין זה מז' מצות בני נח שקבלו עליהם**, עכ"ל (ובהמשך דבריו הביא דברי חז"ל להדיא שבאמת אכלו המלאכים בשר בחלב).

וצ"ל דהשפתי חכמים הבין **דאברהם בישל את הבשר והחלב**, וממילא מלבד איסור האכילה, יש גם איסור **בעצם הבישול של הבשר והחלב יחדיו**. אכן זה גם דוחק, דהיכן מצאנו בקרא שהוא בישל את הבשר והחלב יחדיו, הא רק מבואר שהביא בשר וגם הביא חלב וחמאה.

אבל באמת מוכרח מחז"ל דהיה כאן **בישול בשר בחלב**, מהמדרש שהביא הדעת זקנים לבעה"ת הביא מאמר חז"ל (ומקורו בפסקתא רבתי, פרק כה), והעולה מזה **דבאמת המלאכים עברו באיסור בשר בחלב** – וע"כ א"כ דהיה בישול דרך דרך בישול אסרה תורה.

וז"ל הדעת זקנים: "ויקח חמאה וחלב וגו'. **מלמד שהאכילם בשר וחלב**, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים 'תנה הודך על השמים' (תהלים ח, ב), אמר להם כתוב בתורה (שמות כג, יט) 'לא תבשל גדי בחלב אמו' **ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר וחלב** שנאמר ויקח חמאה וגו'.. מיד הודו להקב"ה, והיינו דכתיב (שמות לד, כז) 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וגו'', וכתיב לעיל מיניה (שם כו) 'לא תבשל גדי בחלב אמו', עכ"ל הדעת זקנים^{עא}.

וכן הביא השיטה מקובצת בבכורות (ו, ב) בשם הירושלמי, דהנה שם דנה הגמ' מנא לן דחלב היוצא מבהמה טהורה מותר באכילה ומנ"ל דאין בו משום אבר מן החי, וז"ל שם: "חלב בהמה טהורה מנ"ל דשרי. וא"ת אמאי לא ילפינן מדכתיב גבי אברהם ויקח חמאה וחלב, ובודאי לא האכילם איסור, דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה. ואומר ר"י ז"ל דהוה סבור שהם בני נח ולא נצטוו על כן כי אין זה מז' מצות בני נח שקבלו עליהם. ואף

אם כן יש לומר, שחלב אינו נקרא אבר מן החי, כי אם בשר מן החי, שהרי אין בו גידין ועצמות, ומאחר דבן נח לא מצווה על בשר מן החי, שוב החלב, שנתן אברהם היה מותר באכילה, ושוב אין להוכיח מכאן לענין אכילת חלב מן התורה לבני ישראל - שמוזהרים גם שלא לאכול בשר מן החי, ויל"ע בזה.

עוד כתב שם בשם ידידי הנ"ל ליישב, דיתכן והחלב שהגיש אברהם אבינו לאורחיו, היה מיעוט שנתבטל ברוב שאר האוכל שהיה שם. ואם כן, מה שאכלו שם חלב היה מדין ביטול ברוב, ואין להוכיח מזה לענין מי שרוצה לאכול חלב לבד. [אולם זה תלוי במה שדנו האחרונים, אי מהני לגבי גוי ביטול ברוב, או דרק לישראל נאמרה].

^{עא} וראיתי למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ד סי' שיט, עמ' קלט) שכתב דמדברי המדרש הנ"ל חזינן טעם הגון למה מדקדקין בחג השבועות לאכול מאכלי חלב ובשר דוקא, דהעיקר שזכינו לקבלת התורה וניצחנו למלאכים שטענו 'תנה הודך על השמים' היה **ע"י טענת בשר בחלב**, שע"י שהם אכלו בשר בחלב ולא שמרו על דין התורה בזה – הפסידו התורה, וע"כ אנחנו אוכלים גם בחלב וגם בשר, ומרחיקים ומפרישים זה מזה כתקנת חז"ל, ומאשרים בזה ביום קבלת התורה את טענת הקב"ה שהתורה מגיעה לנו.

וסיים שם בזה"ל: "ומינה שאין להמציא ביום זה קולות באיסור אכילת בשר ואחר כך חלב ולהיפך, רק אולי אדרבה ראוי להחמיר טפי ולדקדק לעשות באופן דכשר לכ"ע דוקא לקיים טענת הבורא ית"ש וזכותינו לקבלת התורה בלי שום פקפק", עכ"ל.

ובס"ד מצאתי אח"כ שכבר קדם לו הבאר היטב (או"ח סי' תצד סק"ח) שכתב ע"ד הרמ"א שם דבחג השבועות נוהגין לאכול מאכלי חלב: "ושמעתי שאוכלים חלב ואח"כ בשר, דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב, שבעבור זה ניתנה תורה לישראל", עכ"ל.

בירושלמי משמע שאכלו בשר בחלב דקאמר שאל להם הקב"ה כשבקשו שתנתן להם התורה – אין אתם ראויים לקבלה שמיד שתינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל, מביאין לו בשר ונוטל ידיו, אבל אתם אכלתם בשר בחלב כדכתיב ויקח חמאה וחלב. תוס' חיצוניות, עכ"ל.

ובהגהות לשיטמ"ק (שע"י הגרי"ד אילן שליט"א, הע' 75) ציין דלפנינו לא נמצא כן בירושלמי, אלא במדרש שוחר טוב (תהלים, ח) ובפסיקתא רבתי הנ"ל.

והנה לכאור' מהיכן למדו חז"ל שהם אכלו הבשר והחלב ביחד, הרי רק כתוב שהוא הביא הכל יחדיו, ומנא לן שאכלו הכל יחדיו. וראיתי להגר"צ פלמן זצ"ל (קובץ 'בנתיבות ההוראה' גליון ב עמ' יד) שביאר בזה קצת יותר – וז"ל: "דהא כל עיקר ראיית הירושלמי דהם אכלוהו כאחת, היא מקרא דכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה וגו', ומפרש – דהוא לקח את הכל יחד בתערובת, והאות וי"ו של 'ובן הבקר' היא וי"ו החיבור, ודלא כדפרש"י שם דקמא קמא שתיקן אמטי ואייתי קמייהו וכו'", עכ"ד (דבריו המלאים הובאו להלן סוף אות ד). אכן עדיין לא מבואר שאכלו יחד הכל רק שהביא להם הכל ביחד, ואולי סברא הוא, דאם הביא הכל ביחד – אכלו הכל ביחד, וצ"ע.

והנה בדעת זקנים הנ"ל, סיים וכתב: "ומדרש זה חולק על מדרש אחר - קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין, פירוש 'תבשילין מעורבין' שלא היה אוכל בשר בחלבי, גם לא בשר ואח"כ חלב אלא חלב ואח"כ בשר דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הבקר אשר עשה, וכן נמי פירש"י קמא קמא דתקין אמטי ואייתי לקמייהו", עכ"ל.

הרי דס"ל לדעת זקנים דבאמת מדרשים חלוקים אם אברהם עצמו קיים את המצוות או לא. וביאור הדבר, דהרי להמדרש הנ"ל שאברהם האכילם בשר בחלב – א"כ גם הוא עצמו עבר באיסור בכך שבישל הבשר והחלב ביחד, דרק בבישול הוא דקעבר משום איסור תורה. ולזה הוכרח הדע"ז לומר דבאמת הפסיקתא הנ"ל לא ס"ל כהמדרש השני דאברהם קיים כל התורה, אלא באמת לא שמר את התורה. ובעצם הערה זו (דאע"ה עצמו איך בישל) ראה להלן בסמוך.

והנה באמת בדברי השיטמ"ק עצמו א"א לומר כן, דהרי השיטמ"ק עצמו בתחילת דבריו כתב "אמאי לא ילפינן מדכתיב גבי אברהם ויקח חמאה וחלב, ובודאי לא האכילם איסור, דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה", וא"כ ל"ש לומר דלשיטתיה באמת אברהם לא קיים, וכל התירוצים דלהלן – הם בדעתו, דאיך באמת אברהם נתן להם בשר וחלב.

*

אכלו קודם החלב ואח"ז הבשר

ב] והנה באמת בשפתי חכמים שהבאנו לעיל (ריש אות א) כתב שקודם אכלו החלב ואח"ז הבשר, הנה כן מבואר במדרש לקח טוב, וכן העתיק בספר הפרדס לרש"י ז"ל (סי')

^{כ"ז} וזה ביאור חדש ב'עירובי תבשילין', דבפשטות הכוונה לתקנת עירוב תבשילין ביו"ט הסמוך לשבת ולא לעירוב בשר בחלב יחד. וכבר העיר כן מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ד סי' שיט, עמ' קלח).

קסד) דקודם האכילם חלב ורק אחר כך בשר, כדכתיב ויקח חמאה וחלב – והדר – ובן הבקר.

ולשון המדרש לקח טוב הוא: "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. מיכן שבתחילה ראוי להביא מיני חלב ואח"כ תבשיל של בשר וכו'". וכ"ה במדרש אגדה (בובר): "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. הביא חלב תחלה ואכלו, ואחר כך הביא בשר ואכלו, על הסדר של מקרא".

וכן מבואר במדרש שכל טוב: "ויקח חמאה וחלב. אחר כך ובן בקר אשר עשה אותו ישמעאל תבשילין, מכאן שמתחלה ראוי להביא מיני חלב, ואח"כ מיני בשר. סימן לדבר יצירת העובר, שנאמר הלא כחלב תתיכני, ואח"כ עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידין תסוככני", ע"כ.

והנה אוסיף בזה דבר יקר שמצאתי בס' 'חסד לאברהם' (להג"ר אהרן דרייזין שליט"א, פ' וירא – עמ' קה) שהביא שם בשם הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל שאמר עפ"ז לבאר דברי המדרש פליאה עה"פ (תהלים סח, יט) 'עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות' – היינו בשכר דם נידה, ע"כ. והדברים סתומים.

ואמר הגר"פ לבאר בזה ע"פ הירו' הנ"ל דהקב"ה אמר למלאכים אתם שאכלתם בשר בחלב אצל אברהם אבינו וכו'. וצ"ע הרי המלאכים אכלו חלב ואח"כ בשר – וזה מותר ע"פ הדין. ועל כרחק צ"ל דטענת הקב"ה הייתה שאכלו בלא קינוח והדחה בין אכילת חלב לבשר. והקינוח הוא שיאכל פת כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' פט ס"ב), וכיון שכן – לא היה למלאכים במה לקנח, דהרי אברהם לא הביא להם לחם – וכמו שכתב רש"י (יח, ח) 'ויקח חמאה. ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה נידה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה', וכיון שלא היה להם לחם לקנח – הרי שעברו באיסור בשר בחלב, וזהו דברי המדרש פליאה הנ"ל שקיבלנו התורה בשכר דם נידה – דע"י דם הנידה של אברהם – לא היה למלאכים במה לקנח פיהם, ועברו באיסור בשר בחלב, וכנ"ל, ודפח"ח.

ובאמת לפי"ז צ"ל שדעת המדרש פליאה שטענת הקב"ה לא הייתה דווקא כדברי הפסיקתא רבתי שלא הדיחו ידיהם בין החלב לבשר, אלא שלא קינחו את פיהם, דלא היה להם במה לקנח, ודו"ק].

*

למה עברו המלאכים באיסור בב"ח

ג] והנה עוד יל"ע בדברי המדרש הנ"ל שהביא הדעת זקנים, דאמר להם הקב"ה למלאכים שאכלו בשר בחלב, הרי כתב רש"י (כאן) 'ויאכלו- נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג'. וא"כ מבואר דע"פ האמת לא אכלו, וא"כ מה הטענה.

ומצאתי שנשאל כן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (חידושי הגר"ח ק עה"ת להגר"י אוהב ציון, פרשת וירא, אות ה), והשיב לו בזה"ל "כיון שנראו כמו שאכלו- עשו איסור".

וזה חידוש גדול דא"נ ויש מצוות 'והייתם נקיים מה' ומישראל' (במדבר לב, כב), אבל כאן הרי היו נראים כערבים^ע (כמ"ש רש"י יח, ד) ומה 'איסור עשו'. ואולי כיון שאח"כ התגלה שמלאכים הם, שהרי בישרו לאברהם אבינו על דבר שליחותם, א"כ נתברר למפרע שהיה נראה כמו שאכלו – ולכן עשו איסור, ודו"ק.

ושו"ר בספר 'דף על הדף' (בכורות שם) שהביא כן בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: **"הטענה על המלאכים היתה, לא על שאכלו בשר וחלב, אלא על שהראו עצמם כאילו אוכלים בשר וחלב, שבזה הראו זלזול בתורה שבה נאסרה אכילת בשר וחלב."**

"ואף שלטענת המלאכים עשו כך כדי שלא לשנות ממנהג המקום, טענה זו נכונה רק במקום שאין איסור ועבירה במנהג המקום. אבל כשכולם נוהגים דבר איסור, לא היה להם להשתתף עמם ולהראות עצמם כאילו הם אוכלים בשר וחלב, ומכיוון שזילזלו בתורה על כן לא חפץ הקדוש ברוך הוא ליתנה להם", ע"כ.

ובחידושי הגר"ח ק"ק שם – בהערות 'שיח יצחק' (אות מז) כתב בשם ספר 'יומא דעצרתא' (עמוד ע) ליישב עפ"מ ש"כ התוס' בב"מ (פו, ב ד"ה נראין) דהביאו בשם התנוד"א (ריש פ"ב) דבאמת כן אכלו ושתו מפני כבודו של אברהם וכתבו שם שמדרש זה פליגא אבבלי שם שרק היו נראין כאוכלים, וז"ל התוס' שם: **"נראין כאוכלין ושותין. ובסדר אליהו רבה קתני לא כאותו שאומר נראין כאוכלין ושותין אלא אוכלין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם, ופליגא אדהכא עד", עכ"ל.** וא"כ יש לומר דהמדרש הנ"ל דא"ל הקב"ה למלאכים

^ע והנה באמת ראיתי בס' אריה שאג (עמ' י, תשובה כו) ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דאם הם נדמו לו כערבים, א"כ איך היה מותר לאאע"ה ללוש ולעשות עוגות ולבשל – הרי פסח היה (וכמ"ש רש"י יח, י), וקיי"ל דאסור לבשל לגוי ביו"ט (וכדאיתא בביצה כא, ב דלכם אמר רחמנא ולא לגוי).

והשיב לו מרן הגר"ח שליט"א **'עדיין לא נצטווה'**. ובפ"א השיב **'ע"ד לגיירם'**. ובאמת שתירוצן קמא הוא חידוש דהרי בחז"ל מבואר שקיים אאע"ה כה"ת וכו"ל למעלה כמ"פ. וגם תירוצן בתרא צ"ע דאמנם חשב שאולי יתגיר (כמו כל 'הנפש אשר עשה בחרן' שהוא גיירם, ע"י רש"י יב, ה), אבל כעת סו"ס דינם כגוי לכל דבר. וצ"ע.

וע"ע בס' אריה שאג שם (עמ' שכד, תשובה תקעא) ששאל למרן שליט"א איך אאע"ה הזמין את המלאכים שחשבם לערבים, הרי אין עושין גרף של רעי לכתחילה (השיורי כוסות, כמבואר בביצה שם). והשיבו מרן שליט"א **'הבין שאין אוכלין ממש'**. וג"ז צ"ע. ושוב שאלו מצד עצם הבישול ביו"ט דאסור לגוי ואין היתר דאוכל נפש, והשיבו **'העבדים בישלו'**.

ושם (הע' 422) הביא עוד יישוב נפלא בעצם הקו' עפ"מ הפוסקים (ע"י כה"ח סי' תקיב סקכ"ב) דיש מתירין להרבות לעכו"ם בתוך קדירתו אם יאכל ממנו בעה"ב ובני הבית ואז יאכיל גם את הגוי, וא"כ י"ל דאאע"ה בישל לצרכו והוסיף להם עוד ולכך שרי. וציין שם שכ"כ מרן שליט"א עצמו בטעמא דקרא, ובזה יישב קו' הרמב"ן עה"פ 'מהרי שלש סאים קמח' דהק' למה ה' צריך כ"כ הרבה פת לג' אנשים, ולזה ביאר דבביצה (יז, א) איתא דממלאה אשה תנור פת בשביל שהשפת נאפה יפה כשהתנור מלא, ולכן ה' צריך הרבה פת שיתמלא התנור ויהא מותר לאפות הכל, ע"ש.

ומו"ז הגאון רבי **רפאל איסר יהודה מלין שליט"א** (ראש ישיבת כנסת יהודה – תו"ט) העיר ע"ז: **"כ"ז לא יעלה ארוכה, דאכתי אתמהא איך שחט ג' בקר, כדאיתא ב"מ פו ב' אר"י א"ר כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל. ולא שייך בזה כלל לומר ריבוי בשיעורים. דודאי שחיטה אחת סגי לכולם. אלא ששחט רק ע"מ לתת לשון לכאוי"א. וכ"ז לו יהיבנא דהכין גם לעצמו, אך לשון חז"ל שם כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת וכו', מורה דכל מה שעשה – עשה למלאכים. וע"ז קיבל כל שכרו ע"ש. וכן הוא לשון הפסוק 'ובן הבקר אשר עשה'. דמשמע דכל עשיית בן הבקר היה עבורם, והביא להם. אלא דיש לתרץ עפ"ד הריב"ש סי' צ"ו, דגם לאחר מתן תורה לא נצטוו על שביתת המועדים עד שהוקם המשכן [וכבר כתבתי לך במקו"א מש"א ע"ז הגרש"א זצ"ל]. וממילא לק"מ, דאע"ג שקיים אאע"ה כה"ת כולה מ"מ גם מצד התורה, שביתת יו"ט אינה לפני הקמת המשכן. ודו"ק", עכ"ל.**

^ט הנה הראוני בספה"ק 'זרע שמשון' (עמ' קעט במהדור' החדשות) שהקשה מאי קמ"ל התוס' דפליגא אדהכא, הלא פשיטא הוא, ומה הוצרכו לכתוב כן. וביאר באופן נפלא, דנפ"מ להלכה דאל ישנה אדם מן המנהג, וכדאיתא

שעברו באיסור בשר בחלב – אזיל כשיטת התנוד"א דבאמת אכלו ממש, ולכן עברו באיסור בב"ח.

והנה זה זמן רב תמהתי בדברי התנא דב"א – שכתבו ד'מפני כבודו של אברהם' אכלו ושתו ממש ולא רק נראין – הרי אברהם אבינו לא ידע כלל שמלאכים ניהו, וכלפיו, מאי שנא כלפי כבודו אם אכלו ממש או נראין כאוכלין, הלא סו"ס מתכבד שאכלו משלו, וכי יש לו הבדל בין נראין כאוכלים לאוכלין ממש, וצע"ג.

ושו"מ בס"ד שכן הקשה התורה תמימה (בראשית יח, הע' כו), וז"ל: "ובמ"ר סיים בזה ראשון ראשון מסתלק, ופשוט כוונת הדברים דקשה לו להמדרש איך שייך נראים כאוכלים ולא אוכלים ממש והלא הי' אברהם מרגיש בזה ובודאי הי' מצטער על זה, והם הלא תכלית בואם אליו הי' שלא יצטער ממניעת קיום מצות הכנסת אורחים כמבואר, לכן פירשו ראשון ראשון מסתלק, כלומר שע"פ נס הי' מסתלק מעט מעט מהשלחן, אם נשרף או שכלה בענין אחר.

"וכתבו התוס' וז"ל, ובסדר אליהו רבא קתני, לא כאותו שאומר נראין כאוכלין ושותין אלא אוכלין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם ופליגא אדהכא, עכ"ל, והנה באמת אין הכרח זה מוכרח, לפי מש"כ דאפילו אם נפרש נראים כאוכלים לא הי' אברהם מרגיש, לפי מ"ש במ"ר ראשון ראשון מסתלק, כמבואר לעיל. ויותר מזה ע"כ אין הכרח לומר דמשום כבודו של אברהם היו אוכלין ממש, שהרי כמו כן כתיב במלאכים שבאו אל לוט ומצות אפה ויאכלו, ובודאי לא שייך גם שם לומר מפני כבודו של לוט, וע"כ צריך לפרש שם נראים כאוכלין, וה"נ כן", עכ"ד, ודו"ק^ע].

*

בפסחים בפ' מקום שנהגו, דחייב אדם לנהוג כמנהג המקום. ובזה ילד"ס אם עושה שלא כמנהג המקום בצניעותא, שאין הכל רואין, האם טוב הדבר או לא.

וכתב שם דזה תליא בפלוגתא הבבלי והתנוד"א, דהאם החובה לנהוג כמנהג המקום הוא גם כשיכול לעשות שייראה כאילו נוהג כמנהג המקום אע"פ שבאמת לא נוהג כמנהג המקום – כדברי הבבלי, דיצאו יד"ח מנהג המקום בכך שהיו נראין כאוכלין, וא"כ לפי"ז אם עושה בצניעותא – כך שכלפי חוץ נראה שעושה כמנהג המקום (כי אף אחד לא רואה) – שרי לכתחילה. אבל אם גם כשיכול לעשות שייראה כאילו נוהג כמנהג המקום – אפ"ה צריך לעשות ממש כמנהג המקום – כשיטת התנוד"א שאכלו ממש – א"כ בצניעותא לא יועיל, דחייב לנהוג באמת כמנהג המקום. וזה כוונת התוס' בכך שכתבו דפליגא אדהכא, היינו שיש נפ"מ מזה להלכה למעשה בענין אל ישנה אדם מן המנהג, ועיי"ש עוד בדברי קדשו הנפלאים.

ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה – תו"ט) העיר ע"ד בזה"ל: "דבריו צ"ע, הלא משנה ערוכה פסחים נ' ב', דכל האיסור לשנות הוא אך ורק מפני המחלוקת, וככל שליכא חשש מחלוקת וכגון בצינעא, ודאי נוהג כמנהג מקומו. וכדקיי"ל כ"ז בסי' תס"ח ס"ד. ולא קס"ד לאף א' להביא מהתוס' ב"מ פו ב', שכאילו פליגי בדבר זה. ובכלל צ"ע דבריו, דהרי אין שום ראיה מהתנוד"א דפליג על סתם משנה בפסחים שם. דאמנם גמ' דב"מ פו מוכח שלא רצו לשנות, אך כל התנוד"א לא אתי אלא לחלוק על פירוש המילה ויאכלו, דאין הכוונה 'כאילו', אלא אכלו ממש, ואשר ממילא לא שינו, ותו לא. ומנא לן לאפוש פלוגתא במה שלא מוכח כלל דפליגי. ובודאי כוונת התוס' כפשוטו דפליגי בפירוש ויאכלו", עכ"ד.

^ע ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה – תו"ט) כתב לי בזה"ל: "הנה ברור דאין כוונת תוס' כפום ריהטא, ובודאי כוונתו ע"פ התנוד"א 'צדקתו של אותו צדיק ובשכר טורח שטרח'. ולזה כינה תוס' 'כבודו' של אברהם, כלומר רצון השי"ת לקיים לו רצונו, נתן לו שכר זה שפתח עבורו פה למלאכים, ודו"ק. ולא שהמלאכים רצו לכבדו, כי זה עשו גם לדעה שנראו כאוכלים", עכ"ל.

למה רק המלאכים עברו באיסור בב"ח ולא אברהם

ד] והנה בעצם דברי חז"ל שהביא הדעת זקנים והשיטמ"ק בבכורות, קשה טובא דהרי מדאורייתא אין איסור בשר בחלב **אלא בנתבשלו יחדיו**, וא"כ ממה נפשך אם אברהם הביא להם בשר שנתבשל בחלב – **א"כ נמצא שאברהם עצמו עבר באיסור בו"ח בשעה שבישולם**, דהרי עצם בישול בו"ח הוא דאסור. ואם אברהם לא בישלו – א"כ לא עברו על איסור תורה דאכילת בשר בחלב שהרי לא נתבשל הבשר והחלב ביחד נובאמת שהדע"ז עצמו כתב שהמדרש הזה פליג על המדרש השני דקיים אאע"ה כה"ת כולה, ועי' בזה להלן בסמוך אות יא].

וכבר עמד בזה מרן הקה"י זצ"ל בספרו 'ברכת פרץ' (עה"ת, כאן) וכתב שם לבאר בזה דכיון דהמלאכים **גופם אש** א"כ תיכף כשהכניסו המאכל אצלם – כבר נתבשל המאכל, ומשום הכי אף שאברהם עצמו לא בישל ולא הביא להם מבושל – מ"מ הם כשאכלו את הבשר עם החלב – אכלו בשר שנתבשל בחלב, כיון דהוא נתבשל תיכף אצלם.

נוראיתי בס' חידושי הגר"ח קניבסקי עה"ת (פ' וירא, אות ו) שנשאל ע"ז מרן הגר"ח שליט"א דמלשון השיטמ"ק וכן מהמדרש משמע שעיקר התביעה היתה על האכילה, ואילו להקה"י היה צ"ל על הבישול, והשיב בזה"ל '**איסור האכילה הוא דווקא כשנתבשל**', ודו"ק].

וז"ל מרן הקה"י זצ"ל: "...ולכאו' צ"ע הלא מדאורייתא ליכא איסורא כלל לאכול בשר בחלב כל זמן שלא נתבשלו ביחד בדרך בישול אסרה תורה. וי"ל בזה דהמלאכים גופם אש ובאותו רגע שנוגעים בבשר וחלב בב"א, כבר הו"ל מבושלים בידי המלאכים ואיכא דרך בישול.

"ויותר נראה דגם מצד איסורא דרבנן שלא קיימו המלאכים מה שאסרו חז"ל הוי ג"כ טענה שלא ליתן להם התורה, שכן משמע מלשון המדרש שהביא השיטמ"ק – דאמרי' שא"ל הקב"ה אין אתם ראויים לקבלה שמיד שהתינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל, מביאין לו בשר ונוטל ידיו אבל אתם אכלתם בב"ח כו', משמע מלשון זה דהקפידא הוא על שלא הי' נטילת ידים בין הבשר לחלב אע"פ שזה אינו אלא מדרבנן", עכ"ל, ודו"ק.

*

איך הביא להם אאע"ה איסורי הנאה

והנה אם נימא כדברי הקה"י, הרי שאברהם אבינו לא עבר שום איסור, דהוא לא בישל הבשר והחלב יחדיו ורק הביא כן למלאכים והם אכלו הכל יחד ועברו באיסור שנתבשל בגופם. אכן ראיתי קושיא חדשה בזה מהגר"ב צ' פלמן זצ"ל (נדפס בקובץ 'בנתיבות ההוראה', גליון ב עמ' יד), דהקשה [הוא הקשה מבלי הבאת דברי הקה"י] – דהרי בשר וחלב המבושלים יחד **הרי שהם אסורים בהנאה**, ומידי דאסור בהנאה – אסור אף ליתן לפני אורחים גויים משום דאף שהם אינם מוזהרים – מ"מ הוא נהנה במה שמאכיל

לאורחיו איסורי הנאה (עי' חולין ק, א תוד"ה שאני, וברא"ש שם סי' לד), וא"כ איך האכיל אברהם את אורחיו איסורי הנאה.

וכתב שם דאין לומר שהוא נתן לפניהם בשר בלי ראשון וחלב בכלי ראשון והם עירבו יחד, ונמצא שהוא לא עשה שום איסור. דא"כ תיקשי מנלן כלל דהם עירבו יחד לבשר וחלב ואכלוהו כאחד, הרי כל עיקר ראיית הירושלמי (שהביא השיטמ"ק) שהם אכלוהו כאחד היא ממקרא שכתוב 'ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה' – ופירש הירושלמי שהוא לקח את הכל בתערובת, והאות וא"ו של 'ובן הבקר' היא וא"ו החיבור נודלא כפירש"י שם דקמא קמא שתיקן אמטי ואייתי קמיהו]. ואם כן, אם נפרש דוקיח וכו' דכתיב – היינו שהוא לקח החלב בפני עצמו ואת הבשר בפני עצמו וכך נתן לפניהם, א"כ מנא לן דהמלאכים עירבו את זה יחד לבשר וחלב, וצ"ע.

וכתב שם בסוף דבריו, דאי נימא דהמלאכים אכלו את הבו"ח באופן שאסור רק מדרבנן, כגון שהיו יחד בכלי שני וכדו', אתי שפיר, דבו"ח דרבנן אינו אסור בהנאה אלא באכילה (כמבו' בשו"ע יו"ד סי' פז ס"א), ועל כן לא עבר שום איסור. וכתב שם הגרב"צ דכן מדויק מלשון הירושלמי שכתב 'שמיד שתינוק מבא מבית הספר וכו' מביאים לו בשר ונוטל ידיו' והיינו הרחקה דדברי סופרים, עכתו"ד [שו"ר אריכות גדולה בכל ענין זה של אכילת המלאכים בשר בחלב - להגר"ב"צ פלמן זצ"ל בגליון 'שלמים מציון', וירא תשע"ז, גליון 94, ע"ש ות"נ].

*

אם יש איסור בב"ח כשנשרף וכלה

ה] ומו"ר הגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א כתב בקונ' 'ישא מדברותיך' (עה"ת, עמ' יט) דבאמת בפשוטו באמת לא הייתה אצל המלאכים כלל אכילה אלא רק מה שבא לפיהם – מיד נשרף וכלה, וא"כ לא הייתה כאן אכילת בשר בחלב. ומה שאמר להם הקב"ה 'אתם אכלתם בשר בחלב' – צ"ל שבמה שנתתם לפיכם – כבר עברתם באיסור בו"ח, דכיון שמה שבא לפיהם נשרף – הרי תיכף ומיד עוברין באותו רגע באיסור בישול בו"ח.

רק שבזה יש לדון טובא אם המבשל בשר בחלב עד שנשרף וכלה, אם עובר באיסור בישול בשר בחלב או לא. והביא מו"ר הגרי"א שליט"א מש"כ בנשמת אדם (כלל כ סק"ב) לגבי בישול בשבת, שדן שם בנותן דבר לאש כדי לשורפו – וכתב דחייב משום מבשל על מה שמתבשל הדבר מתחילה עד שנשרף. והביא שם מה דאיתא בירושלמי בשבת (פ"ב ה"ה) דזר שמקטיר איברים בשבת חייב משום מבשל, ואמרי' שם מה בישול יש כאן, ואמרי' דכיון דרוצה בעיכולם כמבשל הוא. והוכיח מזה הנשמ"א דאף שסוף האיברים לישרף מ"מ יש כאן חיוב דמבשל – כיון דבינתיים עד שנשרפים הם מתבשלים.

אך כתב שם הנשמ"א דהבבלי ודאי פליג ע"ז, דביבמות (לג, ב) איתא דזר שהקטיר אימורים אינו חייב אלא משום מבעיר בלבד, דמקשי' שם בגמ' דאי בהקטרה הא א"ר יוסי הבערה ללאו יצאת, ולא משני בגמ' דיש חיוב מבשל, הרי מוכח דאין בהקטרת

אימורים משום מלאכת מבשל, וע"כ דס"ל לבבלי דכיון דשורף את האימורים ומכלה אותם א"כ אינו חייב משום בישול, ודלא כהירושלמי [ובעצם ד' הנשמ"א יעוי' בקה"י בביצה סי' יח ובבאר יצחק או"ח סי' כב].

ודן עפ"י מו"ר הגרי"א שליט"א לגבי איסור בישול בחלב, האם שרי להניח הבשר עם החלב ע"ג האש עד שישרף, דאי נימא דהוי כמו איסור בישול בשבת א"כ לפמ"ש הנשמ"א דדעת הבבלי דכל שמכלה ושורף עד תומו איב"ז משום בישול בשבת – א"כ הכ"נ דאין בזה איסור בשר בחלב. וא"כ לפי"ז הדרא קושיא לדוכתיה למה עברו המלאכים באיסור בו"ח, הרי א"א לומר שעברו על בישול בב"ח בכך שהכניסו לפיהם ונתבשל אז בפיהם - שהרי המלאכים שרפו לגמרי את המאכל וכילוהו, וא"כ לא היה כאן בישול.

ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה – תוי"ט, ירושלים עיה"ק) העיר ע"ז בזה"ל: "אין הנידונים דומים זל"ז. דמש"כ הנשמ"א הוא בהל' שבת. ובשבת רק על 'מלאכת מחשבת' קפדה תורה. וכיון דצורת 'מחשבת המלאכה' היא שריפה וכילוי אי"כ מלאכת מחשבת דבישול. ודומה למש"כ תוס' שבת עג ב' ד"ה וצריך, דאף לר"י דחייב על מלאכה שאיצל"ג מ"מ זומר חייב רק משום נוטע ולא משום קוצר [זולת אם צריך לעצים], ומשום דהמלאכת מחשבת דפעולתו היא זמירה ולא קוצר. וכן כ"כ המגיד משנה בכמה מקומות. [ועי' פי"ב שבת ה"ב].

"משא"כ בגזה"כ דל"ת גדי בחלב אמו, אנן קיי"ל כר"י ב"מ קטו א' דלא דרשינן טעמא דקרא, וכל שיש מציאות דמעשה בישול בתהליך הכילוי, כ"ז נכלל בגזה"כ דבב"ח. ועיין חינוך מצוה צב מש"כ בשרשי המצוה, להרחיק מכישוף וע"ז. ומנא לן למעט בישול דרך כילוי.

"ובכלל מה שנקט שהיה תהליך בישול עד שנשרף, מהיכ"ת, ובפשטות אש אוכלה דמלאך היא בב"א ולא איטי בדרך הטבע. ודומה למה שכתבת להלן מהגר"ח ק", עכ"ד מו"ז שליט"א.

והנה באמת בעצם הנידון אם בבשר בחלב יש איסור כשזה נשרף לגמרי, יש לציין כאן לחידושו של ה'דובב מישורים' (ח"א סי' ל) שחידש עפ"ד הכס"מ (פ"א ממאכ"א ה"ב) דכל איסור בישול בשר וחלב הוא כדי שלא יבואו לאכול את הבשר וחלב יחדיו, וכדמוכח מפסחים דף י"א דבדיקת חמץ היא כדי שלא יבוא לאוכלו, ולכן אין איסור דאורייתא בבישול בשו"ח אם אין כוונה לאכלו.

"ועפ"י אמר מו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א במה שנשאל אם יש לחשוש בשריפת חמץ כשזורק מאכל בשר שיש בו גם חמץ, שמא יש בתוך השריפת חמץ גם מאכל חלב ונמצא מבשלם (כגון שניצל בשרי עם עוגת גבינה או פיצה וכיו"ב), ואמר עפ"ד הדו"מ הנ"ל דכיון שמחזור עליו לשורפו ליכא למיחש כלל שיאכלנו. ואמר עוד דבלא"ה אין לחשוש דזה גופא צוותה התורה שצריך לשרוף כל החמץ וא"צ למיחש להא.

ובאמת שיש כמה צדדים להתיר (בגוונא שלא יודע להדיא שיש), דבס' הל' בשר וחלב כ' מהגרמ"ש קליין להתיר לשרוף פחים, דיש מתירין אם הולך לאיבוד (הדו"מ), ועוד די"א שאין בישול אחר בישול לגבי בו"ח כמב' בס' פ"ז, וא"כ כשהדבר התבשל בפנ"ע כל אחד, יש צד שאין איסור. ועוד דשריפה לא יותר מצליה, ובצליה י"א שאי"ז דרך

ובאמת שדברי הדו"מ אינם מוסכמים, דבשו"ת הר צבי (יו"ד סי' עט) אוסר גם בשריפה שלא ע"מ לאכול.

והי' מקום להוכיח לזה מדברי הפמ"ג (יו"ד סי' פז סק"ב, וכן באו"ח סי' תרעג אש"א סק"א) שכתב בשם אליהו זוטא שאסור לאדם להדליק נר מנר שעשוי מבשו"ח (שומן בשר וחלב), כיון דעובר באיסור בישול בשו"ח. וכ"כ בחת"ס יו"ד סי' קפב (מובא בפת"ש סי' פז סק"ו, וכן במשנ"ב סי' תרעג ובסי' רסד סקי"ד).

אך מרן הגר"ח שליט"א אמר דמהפרמ"ג אין ראי' דהם דיברו על נר שעשוי מבו"ח ודווקא זה אסור כי זה מבשל את הבו"ח ורק אחרי הבישול זה כלה ע"י שהנר דולק אבל בשריפת כילוי שהדבר נאבד באותו זמן ממש לגמרי בזה יתכן דכו"ע מודו דמותר. וע"ע ב"ישא מדברותיך' מה שדן בדברי החת"ס, ואכמ"ל.

ועכ"פ עמדנו בקושיא על דברי מרן הקה"י זצ"ל שכתב דהמלאכים עברו באיסור בישול בשר בחלב כשהכניסו לפיהם, והרי בפשטות אין איסור בבישול בשר בחלב אם נשרף וכלה (כדברי הנשמ"א גבי שבת, וכדברי הדו"מ הנ"ל), וצע"ג בזה.

*

אם אכלו הכל ביחד או בזה אח"ז

ו[] והנה באמת בדברי הדעת זקנים הנ"ל דהמלאכים עברו באיסור בשר בחלב, יש לעיין הרי להדיא מבואר בקרא שקודם אכלו החלב ורק אחרי זה הבשר, וכמו שהבאנו לעיל שכן מבואר בכמה מדרשים, וא"כ לא עברו בשום איסור (גם לא בבישול, שהרי לא אכלו יחד ולא בישלו את זה ע"י אכילתם).

ובפשטות י"ל דהדע"ז למד דאין מוקדם ומאוחר בתורה, ואמנם נכתב בזה הסדר, אבל ס"ל למדרש הנ"ל שהם כן אכלו את זה ביחד, ולכן עברו באיסור (כדברי הקה"י שע"י אכילתם – נתבשל ביחד הבשר והחלב).

וראיתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בטעמא דקרא (עמ' כד, אות ח) שג"כ העיר כן. וכתב ליישב בזה"ל: "וי"ל ע"פ הגמ' ב"מ פו, ב דפריך אהא דאמר שם ששחט ג' בהמות, והכתיב ובן הבקר אשר עשה דמשמע חד, ומשני דקמא קמא דמטיא אייתי לקמייהו. א"כ מדכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם – מוכח דהביא שלשתן יחד,

בישול, וא"כ כ"ש בשריפה. ועוד דיש כאן ספק אם יש בו"ח או לא, וגם אם יש אולי אינם סמוכים זל"ז והשריפה גדולה ולא חשיב שמתבשלים ביחד, דזה בב' מקומות נפרדין. ועוד דאולי יש ס' כנגד הבו"ח, דזה רק מיעוט הבו"ח ומסתמא יש מיעוט כנגד (ואפי' שאפשר לבדוק ע"י טירחא ואז לא בטיל ברוב, דניכר ע"י בדיקה, אך כאן הוי טירחא גדול לבדוק באשפה, וכ"מ בט"ז ביו"ד סי' קד סק"א ובערוה"ש סי' ק ס"ז וכ"ד הגריש"א והגרשז"א דבטיל), וא"כ יש כמה צירופים.

עוד בעצם דברי הדו"מ, דן מו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א וכי אמרי' טעמא דקרא, וביאר בשם חמיו מרן הגריש"א זצ"ל עפ"ד השטמ"ק בב"מ דף צ' דהק' אהא דאיתא שם גבי לא תחסום שור בדישו, דשור המשלשל שמצער האכילה מותר לחוסמו, והק' השמ"ק בשם הרא"ש הא אין דורשין טעמא דקרא, ותי' דרק בטעמא דקרא שצריך את חז"ל לטעם זה בהא לא דרשינן אבל טעם הפשוט מאליו לא מיקרי טעמד"ק, דאי"ז טעם של המצוה וכאילו נכתב במפורש (וכע"ז כתב החזו"א בשביעית סי' ז בשם הרמב"ן).

ואם נימא שלא אכלו יחד רק בתחילה החלב ואח"כ הבשר – א"כ למה מיהר להביא לפניהם הבקר מיד, הרי בלאו הכי לא אכלוהו מיד, וע"כ שאכלוהו יחד, עכ"ל, ודו"ק.

*

חידוש המש"ח דהבשר היה בן פקועה

ז] והנה במשך חכמה כתב לבאר באופן נוסף מאי טעמא לא היה בזה משום איסור בשר בחלב, וז"ל שם: "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. איתא בפסיקתא רבתי משה חזור להם תשובה וכו' הלא אכלתן בשר וחלב אצל אברהם אבינו וכו'. והענין, דאברהם קיים כל התורה כולה, וכפי הנראה דהבן הבקר היה בן פקועה, ושחיטה התירתו, ואין בה משום בשר וחלב, ולכך על כרחך דיצא מכלל בני נח, דאי דחלב שחוטה מותר, ועיין שער המלך. ולכך על כרחך דיצא מכלל בני נח, דאי לאו הכי, אסור עדיין משום בשר בחלב. ועוד דאין שחיטה מתירתו והוא אבר מן החי. וכיון דכבר נתקדש בקדושת התורה, מדוע תצטקו 'מה לילוד אשה בינינו', הלא שלו הוא נוטל, ועוד יש להאריך על פי דברי הט"ז, עכ"ל קדשו.

והנה ביאור דברי המש"ח הם דצ"ב אטו בגלל שהמלאכים אכלו בשר בחלב, לכן צריכים לתת התורה לבנ"י. אלא הביאור הוא, דכיון דמיירי בבשר בן פקועה, וא"כ לולי ששחיטת האם נעשתה ע"י ישראל – היו כאן ב' אסורים, בשר בחלב ואבר מן החי. ומזה שהמלאכים אכלו ולא חששו לאיסורים אלה, הרי זה הודאת בעל דין שאברהם אבינו ישראל הוא ושחיטתו מתרת איסורים אלו, ועל כן בדין יקח משה רבינו את מקחו – את התורה, דאין למלאכים טענה כנגד נתינת וקבלת התורה לבנ"י כי הם בניו דאאע"ה שכבר המלאכים הודו שיש לו קדושת ישראל.

ומה שהוכיח מחלב שחוטה וציין לדברי השעה"מ שמדבר על חלב בן פקועה, כוונתו דמה שונה חלב רגיל מחלב שנמצא בשחוטה, אלא דכל מה שנמצא בתוך הבהמה בזמן השחיטה שאינו עצם הבהמה – הרי אין לו דינים לא של בהמה ולא של חלב, ודיניהם שווים בין אם זה בצורת חלב ובין אם זה בצורת בשר.

הרי מבואר לנו מדבריו, דבן הבקר היה בן פקועה ושחיטתו התירתו ואין בו משום בשר בחלב. אך זה צ"ע דמהיכני תיתי דבשר בן פקועה אין לו שם בשר, והיכן מצאנו כדבר הזה. ובשלמא לגבי חלב היוצא מבן פקועה, מצאנו באחרונים נידון אם דינו כחלב ממש או לא, דהרי מבואר בחולין (קיא, א וכן שם קיג, ב) דחלב בהמה שחוטה אין בו איסור בשר בחלב, דחלב אמו אמר רחמנא – דווקא חלב של בהמה הראויה להיות אם הוא דאסור, אבל בהמה שנשחטה דיותר אינה ראויה להיות אם – אינו נקרא חלב (כ"מ ברש"י בחולין שם, וכן קט, א ד"ה לא) [ורק מדרבנן אסרוהו שמא יבואו לאכול בשר בחלב גמור, ועי' בכ"ז להלכה למעשה בשו"ע יו"ד סי' צ ס"א].

וא"כ בחלב היוצא מבן פקועה – דנו הפוסקים אם דינו כחלב בהמה שחוטה שמה"ת מותר, דהרי הבן פקועה אינו טעון שחיטה והוי כמו שחוט, או דלמא כיון שבפועל לא נשחט – דינו כבהמה רגילה. ועי' ברעק"א (יו"ד סי' פז ס"ו) שנסתפק בזה, ועמד בצ"ע.

ובשער המלך (פ"ג מהל' איסור"מ הי"א) כתב דשרי לבשל בשר עם חלב בן פקועה, וכ"כ המהרי"ט אלגאזי בבכורות (פ"א אות ב, ו) דפשיטא דמה"ת דינו כשחוט לכל דבר ואין בו איסור בשר בחלב. אבל בפתחי תשובה (יו"ד סי' פז סק"ד) כתב בשם הנוב"י (מהדו"ת יו"ד סי' לו) דדוחק לומר דבבן פקועה אין איסור בשר בחלב ולא מצינו כן בא' מן הפוסקים. וע"ע בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' יד).

ובאמת שבספר דרך המלך על הרמב"ם (פ"ט ממלכים הי"ב) כתב ליישב (קושיית השיטמ"ק דלעיל) למה לא ילפינן דחלב היוצא מבהמה טהורה אין בו משום אבר מן החי, וע"ז תירץ דכיון דהחלב שהביא אברהם היה מחלב בת פקועה – א"כ אין בזה משום אבר מן החי, וגם אין בזה משום בשר בחלב (משום שהחלב אין דינו כחלב).

וכתירוץ זה כתב ג"כ בהגהות 'מצפה איתן' (בכורות שם), דטעמא דלא היה בזה איסור בשר בחלב משום שהחלב היה מחלב בת פקועה שדינו כפרווה. והיינו דהמצפ"א ס"ל שחלב בת פקועה דינו כחלב שחוטה, אבל בנוב"י הנ"ל (שם) – הקשה ע"ז גופא, דא"כ מה מוכיחה הגמ' משאר קראי (מדכתיב ואת עשרת חריצי החלב, ומדכתיב בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב) – הא נימא נמי דמיירי בחלב של בת פקועה, דדינו כפרווה. עי"ש בדבריו דפליג ע"ז באמת. אולם עכ"פ כך תירצו המצפ"א והדרך המלך.

אבל בלשון המשך חכמה א"א לומר כן, שהרי כתב להדיא בתו"ד "וכפי הנראה דהבן הבקר היה בן פקועה, ושחיטה התירתו, ואין בה משום בשר וחלב", הרי שכתב להדיא שהבן הבקר – (הוא הבשר) היה מבן פקועה, וזה דבר פלא ממש (וכן הקשה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים ח"ד סי' שיט).

ועוד מוכח דכוונת המש"ח על הבשר (שהבשר הי' בן פקועה) ולא על החלב, שהרי כתב שלולי שהשחיטה התירתו היה בו איסור אבמה"ח, והרי בחלב אין איסור אמ"ה ואפי' לפני נח, כמפורש בשיטמ"ק בבכורות שם ובשו"ת עונג יו"ט (סי' ו בהע') ובפלתי (סי' פא סק"ז).

והנה בס' 'אהל יהושע' (משאת המלך, להגרש"מ דיסקין זצ"ל, עמ' לט) כתב ע"ד המש"ח הנ"ל, דהיה נראה לומר דממה נפשך שריא בשר בחלב בן פקועה, דאם דינו כישראל הרי אהני שחיטת אמו לבן פקועה וה"ז חלב שחוטה. ואם אין דינו כישראל, הרי לא אסור בבשר בחלב. אך כתב די"ל לא כן, דאף שדינו כבן נח אבל הרי קיים כל התורה עד שלא ניתנה ולכן כיון שבדין הוא בן נח – א"כ בודאי לא אהני השחיטה לבן פקועה ואיסור בשר בחלב יש כאן, ולכן הרי כלול במה שנהג כל התורה לנהוג איסור עד שלא ניתנה, עכ"ד, ע"ש.

ועכ"פ לפי"ד המש"ח שהי' זה בן פקועה, ראיתי מבארים (גליון עומקא דפרשה, גליון שסב – וישב תשע"ו) דא"ש מה שבן הבקר נעשה ע"י ישמעאל, וכמ"ש רש"י בקרא () 'ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער', וצ"ע איך סמך אברהם על ישמעאל בשחיטתו הרי לא היה ישראל. ולדברי המש"ח אשה"ט, דכיון דהיה בן פקועה א"כ לא היה צריך שחיטה, וגם לא היה בו דין בשר שנתעלם מן העין, ודו"ק.

ובעצם חידוש המש"ח הנ"ל, ראיתי בגליון 'עומקא דפרשה' הנ"ל (במאמר הרב מאיר רבי) שהביא מה שאמר לו מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א דהכי קיימא לן, דבשר בן פקועה הוי פרווה ומותר לבשלו בחלב. וכן הביא שכתב לו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דלבשל בשר בן פקועה עם חלב הוי 'כשר וישר'. והוסיף שם עוד דבפעם הראשונה שאוכלים בשר בן פקועה שמבושל בחלב – שיקח פרי חדש לברך עליו שהחיינו ויכווין גם על אכילה זו (וצ"ע בזה).

ח] והנה ראיתי דברים נפלאים למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו 'מועדים וזמנים' (ח"ד סי' שיט, עמ' קלט) בעצם הקושיא גבי המלאכים שאכלו בשר בחלב, ואביא כאן תירוץ נוסף שכתב מדיליה, וז"ל:

"אמנם בעיקר דברי המדרש דאכלו המלאכים בשר בלב, יש לומר שאין הכוונה שאכלו בשר המבושל בחלב שזה לבד עיקר האסור מה"ת, ולא מבואר שבני ביתו של דאברהם אבינו עברו ובישלו בשר בחלב שיש בזה לאו מה"ת כדי לכבד בכך האורחים, רק מדכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, משמע שהעמיד שניהם על השלחן לפניהם. והיינו דדימה שהם ערביים וכמבואר במדרש מובא ברש"י ושפיר שרי, אבל המלאכים לא תיקנו רק הניחו לפניהם ואכלו ככה, דבר שגם תינוקות של בית רבן לא היו עושים, וע"כ זה תשובה הקב"ה שראוי לתת תורה לעם ישראל דוקא, שהם יודעים לדקדק ולהדר בשמירת התורה שלא להניח אפילו בשר בחלב יחד מחשש בישול בשר בחלב, דבר שאינו עולה על דעת המלאכים ליזהר בכך, וע"כ נאה ויאה נתינת התורה לעם ישראל דוקא וא"ש בפשיטות".

"ויש לפרש עוד לשון הפסוק דמסיים 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו' דייק שעמד עליהם דוקא, ויש לומר שמצידו נזהר ועמד על גבם לשמירה שלא לערב הבשר בחלב רק שישאר כל אחד לחוד וכה"ג שרי בשולחן אחד, ושפיר נתן לפניהם שניהם, שעמד עליהם תחת העץ ויאכלו וא"ש. אבל שוב מצאתי בגינת ורדים מובא בהגהות רע"א שם (יו"ד פ"ט) דלא מהני בבשר בחלב שיניח אדם לשמור עליו שצריך שמירה תדירית שלא תזוז מחשבתו ועינו בלי הפסק, וזה לא אפשר דודאי תזוז דעתו, ומ"מ לגבי אברהם יש לומר דשאני, ובפרט קודם מתן תורה אין איסור כה"ג, ומדויק יפה לשון הקרא, "עכ"ל הגרמ"ש שליט"א.

והנה ובאמת שהי' מקום לומר דכאן חמיר טפי, דהרי אאע"ה לא עמד עליהם כל הזמן באותו מקום, שהרי הלך והביא להם אוכל וכו', וכדחזינן בב"מ (פו, ב) דילפי' מינה במעשה דר"א ור' יהושע ור' צדוק שהיו מסובין בבית משתה בנו של ר"ג והי' ר"ג עומד ומשקה עליהם, וכו', וא"ל מצינו גדול ששימש, אברהם גדול הדור הי' וכתוב ביה והוא עומד עליהם וכו'. וע"כ דה'עומד עליהם' אין הכוונה לעמידה במקום אחד, אלא עומד עליהם 'לשרתם ולשמשם' (וכמו ר"ג שעמד והשקה להם), ובכה"ג אין דעתו מכוונת לשמור כל העת על הבשר והחלב שלא יאכלום יחדיו. ועכ"פ לזה כתב במו"ז שקודם מ"ת קיל טפי וכו', וכנ"ל.

והנה באמת בענין שומר לאכילת בשר וחלב, מצאתי בזה למו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (זבחים נו, א עמ' תלח) שדן בזה, והביא מס' לב אריה (חולין קד, ב) דס"ל דמהני שומר, והוכיח הלב אריה מאאע"ה גופא – שעמד עליהם בעת האכילה, דמשום שהעלה להם בשר וחלב יחדיו לכן עמד ושמרם שלא יאכלו יחדיו. והוסיף מו"ר מרן הגר"י שליט"א בשם חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (הערות לחולין שם) דס"ל דיש מקום להקל כשיש שומר – להעלות בשר וחלב על שולחן אחד.

והוסיף שם מו"ר מרן הגר"י שליט"א (עמ' תלט, הע' ח) דלכאו' לד' הלב אריה הרי שלא עברו המלאכים באיסור בו"ח ומה טענה טען עליהם הקב"ה (בד' הירושלמי המובאים בשיטמ"ק), וכתב שם: "וי"ל שאכן אברהם אבינו שמר שלא יכשלו באיסור אכילה בשר בחלב יחד, אבל על קינוח והדחה שזה חובת גברא, על זה לא שמר, ועל זה הם עברו, ולכן לא נתנה להם תורה", עכ"ל.

*

חידוש המלבי"ם שהבקר נברא ע"י ספר היצירה

ט] והנה המלבי"ם (התורה והמצוה, יח – ז) כתב ליישב באופן נפלא, וז"ל: "ויש לחז"ל שבן הבקר רץ מלפני אברהם ואברהם ברא אחר ע"י ספר יצירה, שע"ז אמרו וימהר לעשות אותו, שעשה אותו ע"י ספר יצירה. נראה שרצו לתרץ בזה איך האכיל להמלאכים בשר בחלב, ואמרו שהיה בשר שנברא ע"י ספר יצירה שאין לו דין בשר, וזה שכתוב שלקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, ר"ל יען שעשאו ע"י ספר יצירה היו יכולים לאכלו עם חלב".

נסיים שם: "אבל בפשוט לא קשה, כי נתן לפניהם תחילה חמאה וחלב ואכלו ואח"כ שעשה בן הבקר נתן לפניהם הבשר", וכדברי השפ"ח לעיל אות א, וכדאיתא להדיא במדרשים – לעיל אות ב].

וכן הביא בס' היקר 'אוצר פלאות התורה' (ח"א, עמוד רנה) בשם הספה"ק 'חסד לאברהם' (עין משפט, נהר נא) דבן הבקר שהאכילם אברהם היה מעשה ניסים שבראו אברהם ע"י ספר היצירה לצורך הסעודה.

וכן הביא מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ד סי' שיט), וז"ל: "ונראה שלדידהו אפשר לפרש שהבשר הוא מבן בקר שעשה בספר יצירה, וכמבואר בסנהדרין סה: דר"ח ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה ע"ש, ואברהם אבינו עשה בן הבקר וכמבואר בקרא, ומדוייק שעשה ממש בספר יצירה (שיסודו מאברהם אבינו!), וכה"ג אינו מוליד ואינו ראוי להיות אם, ולכ"ע אין בחלב איסור בשר בחלב, וכה"ג הוא דהאכיל למלאכים ושרי, ולא חשש למראית עין, שהכל ידעו שביתו של אברהם אבינו בריאה בספר יצירה מצוי היה ואין לחוש מידי", עכ"ל.

*

כו"כ ראיות להנ"ל – אם מעשה ניסים דינו כדבר טבעי

י] והנה באמת מש"כ המלבי"ם **דבשר שנעשה ע"י נס אינו חשיב כבשר**, יש לציין בזה כמה דברים שמצינו בזה, דהנה ראיתי בקונטרס 'כאייל תערוג' (חנוכה, עמ' לב) מדברי מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, דהנה מפורסמת קושיית הב"י (או"ח סי' תרע) אמאי עושים חנוכה ח' ימים מאחר שביום הא' לא היה נס דהיה להם שמן. וא' מתירוציו הוא, שלאחר שנתנו השמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה הראשון. ומפי השמועה מובא שרבנו הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל הקשה ע"ז, **דשמן נס לא חשיב לשמן ממש של זית ופסול להדלקה**. וביאר הגר"ח זצ"ל דהנס לא נעשה **בריבוי כמות השמן** אלא **באיכות השמן**, שבכל יום דלק רק שמינית מן השמן והיה בכוחו להחזיק לכל היום, ולכן היה הנס גם ביום הראשון, וזה לא חשיב לשמן נס – דאין כאן 'כמות' חדשה שבאה ע"י הנס, אלא אותו שמן שהיה קיים – נהיה נס שכוחו התחזק והכמות המועטת היה בכוחה להאיר כמו כמות מרובה, ודו"ק^ע.

הרי דס"ל למרן הגר"ח זצ"ל דשמן נס לא חשיב שמן ממש ופסול להדלקה. וע"ז ציין מרן הגראי"ל זצ"ל (שם) דכבר מצינו בב"מ (מב, א) 'אמר רב יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח) 'יצו ה' אתך את הברכה באסמיק'. ופרש"י **'שמתברך ורבה מאליו'**.

ועוד אמרין שם, דההולך למוד את גורנו מתפלל שיהא ברכה בכרי הזה, ואומר 'יהי רצון מלפניך א' אלקינו **שתשלח ברכה במעשה ידינו**', התחיל למוד, אומר 'ברוך השולח **ברכה בכרי הזה**', ועיי"ש במהרש"א שכתב בשם הרמב"ם **דאיירי בהולך למוד את גורנו כדי לעשרו**.

ולכאו' איך יכול לעשר הא יתכן שמעשר מחיטים שנוצרו ע"י נס לא חייבים במעשר, ומזה מוכח דגם דבר שנתרבה ע"י נס חייב בתרו"מ מן התורה כמו שצמח מהאדמה, עכ"ד מרן הגראי"ל זצ"ל.

אך יש לדחות, דסתמא לא חיישינן לנס, ומה דמתפלל שיהא ברכה אי"ז שבטוח ליבו שיקרה נס, דהא כל מי שעושין לו נס, מנכין לו מזכויותיו, כמאמרם ז"ל בשבת (לב, א), ורק מצד ההשתדלות עושה כן, אבל שפיר יכול לעשר דאין הנס מצוי כ"כ, משא"כ התם שראו להדיא הנס מול עיניהם, יתכן שמעשה ניסים לא חשיב לדבר רגיל^ע.

וגם יש לדחות כד' הגר"ח זצ"ל עצמו בנס חנוכה, דאולי אין כוונת רש"י דהתבואה מתברכת ורבה – שמתווסף עוד תבואה חדשה, אלא התבואה עצמה נהיית חזקה וטובה

^ע ומו"ז הגאון רבי **רפאל איסר יהודה מלין** שליט"א העיר ע"ז: "יש לחלק, דמקובל להבין מש"א הגר"ח, דהתורה קפדה על 'שמן זית כתית למאור', והיינו שמן שנכתת ויצא מזית. ואשר לכן, אף אם יוצר שמן נס ממש דומה לשמן זית, מ"מ לא יצא מזית, ופסול להדלקה במקדש. ולפי"ז אין ראיה לנדר". דבב"ח כתיב גדי, וכל שיורד גדי משמים בדרך נס, מ"מ גדי מיקרי ונכלל בלאו דבב"ח [ו'בחלב אמו' לאו דוקא, אלא הכוונה 'חלב פרה']. ודו"ק", עכ"ל.

^ע ומו"ז הגאון רבי **רפאל איסר יהודה מלין** שליט"א העיר ע"ז: "לא מצאנו מנכין לו זכויות, בברכה הבאה בדרך סמוי מן העין. ולא בשידוד מערכת הטבע בגלוי. ובכל אופן, מנא לך כמה זה מצוי או לא, והלא דבר הסמוי הוא כפשוטו, שאינו סופר ולא מודד מקודם וכלשון רש"י תענית ח' ב' 'שאינו יודע הסכום', אז איך תדע כמ"פ מצוי ברכה. ולמה לא נחוש לגבי דאורייתא שמא מפריש מן הפטור על החיוב", עכ"ל.

יותר בעצמותה, והנס הוא ב'איכות' ולא ב'כמות'. ושור' שכן תירץ מרן זצ"ל בעצמו, ראה בסמוך מדברי הגרב"צ פלמן זצ"ל [ומו"ז שליט"א העיר ע"ז: "לא מובן, הלא לשון רש"י 'ורבה מאיליו', מורה על ריבוי כמות ולא נס באיכות. ואילו היה נוקט לשון 'מתברכת במעיו' זה היה מכוון לאיכות]..

ומו"ז הגררא"י מלין שליט"א כתב לי: "יש לחלק טובא, דבחיטים הנס ע"י יש מיש ובשמן ע"י יש מאין. דבחיטים נתגדל הנפח ע"י נס, ומ"מ היא אותה חיטה, ולא גרע בנתגדל נפחה ע"י לחלוחית מים, דהכל נטפל ונחשב לאותה חיטה, ושפיר יכול לעשרו. משא"כ בשמן, אין טיפה שייך לחברתה וכל שנתרבה שמן הוא ע"י יש מאין, והוא שמן נס לגמרי, ול"ש לשמן שהיה מקודם", עכ"ל.

וראיתי עוד להגרב"צ פלמן זצ"ל בספרו שלמי תודה (חנוכה עמ' יט-כ), שהביא ראייה מהא דכתיב במלכים (ב, ד ז) גבי הנס שעשה אלישע הנביא לאשת עובדיה האלמנה, שע"י מעט השמן שהיה לה באסוך שמן, נתרבה השמן, ונתמלאו כל הכלים הריקים בשמן, וכתיב שם 'לכי מכרי את השמן ושלמי את נשייך ואת ובנייך תחיי בנותר'. וכתב שם הרד"ק בשם התוספתא, דהיא שאלה מאלישע אם צריך לעשר את השמן הבא ע"י נס, ואמר לה שא"צ לעשרו דמן הדין שמן נס הוא ופטור מן ממעשר.

וז"ל הרד"ק שם: "ובתוספתא, וכד איתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה', אית עלי עשוא מהאי מישחא או לא, אמר לה בעליך זן נביאיא דה' במלתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא וכו'", עיי"ש.

והביא שם הגרב"צ זצ"ל שמרן הגראי"ל זצ"ל תירץ מהא דב"מ, דהברכה לא היתה שנתווספו עוד גרעיני חיטה חדשים, אלא שכל חיטה וחיטה היתה גדילה ומתרבה בכמותה, וכל החיטים טפחו, ונמצא שהפרישו לתרו"מ אותו השיעור והכמות כמו שהיו נוטלים קודם הברכה, דאם מתחילה היה מפריש עשרים חיטים גם עכשיו מפריש כן, אלא שאותם עשרים חיטים גדלו בגודלם, ובכל חיטה בין מן המעשר ובין מן החולין היתה אותו שיעור תערובת מן החיוב ומן הפטור, וע"ע שם שהאריך בזה.

והגראי"ל זצ"ל (הו"ד בכאייל תערוג, שם) העיר עוד ממה דאיתא בזבחים (צד, א) דצרעת כיון דמגופיה קא פרח מחלחלא ליה, ולכאו' לפמ"ש הרמב"ם בסוף הל' נגעים דנגעי בגדים היו נעשים בנס דלא שייך חולי בדומם, ומלשון הגמ' משמע דמגופיה הוא דפרח, תעשה הקלקול בבגד ומחלחלא ליה, וע"כ מוכח דגם מה שנעשה ע"י נס הוי כנעשה מגוף הדבר.

והנה בפרקי דר"א (פרק לה) איתא: "לקח יעקב שתים עשרה אבנים מאבני מזבח שנעקד עליו יצחק אביו ושם אותו מראשותיו וכו', ונעשו כולם אבן אחת וכו', השכים יעקב בבוקר בפחד גדול, ושב יעקב ללקוט אבנים, ומצא אותן כולן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצוק עלי', שנאמר ויצוק שמן על ראשה'.

והביאו שם ב'כאייל תערוג' דהגראי"ל זצ"ל כתב בגליון הפרד"א בזה"ל: **"ומכאן גם יש להעיר על מה שאומרים בשם הגר"ח דשמן שנעשה על ידי נס לא יהא לו דין שמן"**, עכ"ל. וכוונתו דאיך יצק השמן הרי היה שמן נס.

אך לכאורה יש לדחות שלא היה כאן **'דין ניסוך'** שמן ממש, אלא מעצמו רצה יעקב להקריב וליצוק שמן להקב"ה, ומנא לן דיש חובה דווקא בשמן אמיתי, הלא לא נאמרו כאן דינים והלכות, וע"כ יתכן דסגי בשמן נס.

ועוד יש להעיר מהא דכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות לה, כח) דהעננים הביאו את השמן למאור של המשכן מגן עדן, ובפשוטו שמן זה לא היה מעצים הנטועים שם אלא זה היה שמן של נס, וא"כ משמע ג"כ ששמן נס נקרא שמן.

ועוד העיר הגראי"ל זצ"ל באיילת השחר (שמות כה, ו), מהא דאמרו בסנהדרין (נט, ב) גבי בשר היורד מן השמים אם טמא הוא או טהור הוא, ואמרינן דאין דבר טמא יורד מן השמים, ומשמע דאע"פ שירד מן השמים בנס, מ"מ לולי זה היה שייך לומר דכיון שזה נראה כתכונת בשר טמא, הרי זה טמא, ומבואר שיש לזה שם בשר, ונסתפק שם אם היה מותר לאכול בשר זה עם חלב או לא, ומהמלבי"ם הנ"ל מבואר להדיא דשרי.

ומו"ז שליט"א העיר ע"ז: **"צ"ע כ"ז ולא אבין, הלא מתני' ערוכה בכורות ה' ב', 'בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה, וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכילה, שהיוצא מן הטמא טמא, והיוצא מן הטהור טהור'.** וא"כ דמות בהמה טמאה שיווצר יש מאין ע"י נס, מ"מ הלא אינו יוצא מן הטמא, והאיך תיאסר? משא"כ בנוגע בב"ח, לא קאמר קרא דווקא יוצא מן הטהור, ויתכן דכל דמות גדי שתיווצר יש מאין ע"י נס, בכלל גדי דקרא הוא, וכמש"כ לעיל. ועיין, עכ"ד.

ועוד מצינו בבעל הטורים בבראשית (כו, כב) שכתב בזה"ל: **"ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. כנגד יון שגזרו שלא יטבלו כדי למונעם מפריה ורביה. ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד וזהו ופרינו בארץ"**, עכ"ל.

ובאיילת השחר (עה"ת שם) העיר דמבואר שמים שנתהוו ע"י נס חשיבי מים ואפי' כדי לטבול בהם לטהרה, אך כתב שם דיתכן שהנס היה שעלו מים מהתהום תחת בתיהם, וא"כ עצם המים לא באו ע"י נס, אלא רק עלייתם היתה בדרך נס, וכשראו זה, חפרו בור והיה להם מקוה, וגם בבארה של מרים הגיעו מים דרך נס, אבל עצם המים היו טבעיים ושם מים עליהו.

ומו"ז שליט"א העיר ע"ז: **"לענ"ד כמש"כ לעיל, דעל מים לא קפיד קרא באיזה תנאי נוצר, וכל ששם מים עלה, אף אם נוצר בנס ולא היה מששת ימ"ב, מ"מ שם מים עלה, ונכלל בקרא ד'ורחץ במים וטהר'.** וכמו שכתבתי לעיל דשם 'גדי' שייך על הנוצר בנס, כך במים. ועיין, עכ"ל.

ואסיים בהערה נוספת מענין זה שראיתי בקובץ 'קול התורה' (תשרי תשפ"א, גליון צב עמ' קיז) שהקשה הג"ר דב אהרן זלזניק שליט"א (מרה"י מאור התלמוד) בהא דכתיב

(שמות ל, לב) 'שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם', ופירש"י שם 'מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבוא, זה בגימטריא תריסא לוגין הוו', עכ"ל. והעיר ע"ז, דהרי לקחו מהשמן הזה ומשחו ממנו הכלים והבגדים ואת אהרן ובניו, ובוודאי נחסר, אלא שהיה נס שלא נחסר, ובפשיטות היינו שנתווסף בו ע"י נס מה שנחסר ע"פ הטבע, וצ"ע א"כ דהו"ל שמן נס, עכתו"ד. ויש להאריך עוד בכ"ז, ואכמ"ל.

*

אם האבות שמרו כה"ת או לא

יא] והנה הבאנו דברי הדעת זקנים דהאי מדרש – שהמלאכים אכלו בשר בחלב, פליג על המדרש שקיים אאע"ה כל התורה ואפי' עירובי תבשילין. כך שלפי המדרש הנ"ל אברהם אבינו לא קיים את התורה, ולכן לא עבר איסור בכך שהביא למלאכים בשר בחלב [ולדברי הקה"י אין ראי' כלל דפליג, דבאמת אאע"ה לא בישל הבשר והחלב יחדיו, רק הביא למלאכים והם מכיון שגופם אש – עברו באיסור, וכנ"ל לעיל].

ואציין בענין הזה לחידוש עצום שראיתי בענין הזה, דהנה במנחה של שב"ק אנו מתפללים ואומרים: "אברהם יגל, יצחק ירנן, יעקב ובניו ינוחו בו", ובפירוש ר"י בר יקר (מובא בסידור 'אוצרות התפילה') כתב דבר פלא עד מאוד, וכע"ז ג"כ איתא באבודרהם (ח"א, מנחה של שבת, עמוד קצז, ד"ה דבר אחר), דרק יעקב ובניו שמרו שבת, דרק בו כתוב 'ינוחו בו', ואילו אברהם ויצחק לא שמרו שבת. עכ"ד.

והדברים תמוהים מגמ' דיומא הנ"ל ומשלהי קידושין (פב, א) דמבואר להדיא שקיים אאע"ה כה"ת כולה אפילו עירובי תבשילין (וכ"ה בב"ר צה, ג: תנחומא פרשת ויגש סימן יא: ובפרש' בהר סימן א: ובתנחומא ישן, פרשת ויגש סי' יב: ובמדרש תהלים מזמור א), וכן בתנדב"א (פ"ו, אות יט) איתא להדיא שג"כ יצחק אבינו ע"ה קיים כה"ת כולה, וכן הוא מסברא דאם גבי אברהם מצינו ששמר כל התורה למה שבניו אחריו לא ישמרו כל התורה.

וראיתי שכן הקשה מרן הגר"א שטיינמן זצוק"ל (ראיתי מובא בספר 'הפנקס', יומנו של הגר"י לווינשטיין זצ"ל עם להבלח"ט מרן רה"י זצ"ל, עמוד 23), ושם כתב ש'הכל מחז"ל, אלא שאיננו יודעים לתרץ'.

ושו"ר שעמד בזה ג"כ בספרו 'ימלא פי תהילתך' (חלק 'עיונים בתפילה', עמוד שנד), ושם ר"ל בתחילה עפ"ד הנפה"ח (שער א פכ"א) שהאבות קיימו התורה ע"פ ראות עיניהם והתיקונים שיעשו, וא"כ י"ל דיעקב ראה שע"י שמירת השבת יעשה תיקונים ואילו אברהם ויצחק לא.

ושו"ר שכתב הגר"א שליט"א בזה"ל- "ויתכן שאנשי כנה"ג תיקנו רק או"א רצה במנוחתו וכו', והגאונים הם שתיקנו את הפיוט ד'אתה אחד', והם סברו שאברהם ויצחק לא שמרו שבת, ודלא כהנ"ל (וקצת משמע כפירושם לשון המד"ר, בראשית יא,

זע"ט, ועיין עוד במד"ר בראשית עט, ופ', והנה בילקוט לך לך אות ז' כתוב, אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת, ובהגהות זית רענן [למג"א] כתב, וא"ת והלא קיים כה"ת כולה אפי' עירוב תבשילין, וי"ל שלא תיקן לאחרים תחומין אבל יעקב קבע תחומין) "עכ"ל.

והנה בב"ר (צה, ג) איתא בזה"ל: "ועד עכשיו לא נתנה תורה וכתוב באברהם וישמור משמרת, ומהיכן למד אברהם את התורה, ר"ש אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה... רבי יונתן שר הבירה אמר, אפילו עירובי תבשילין היה אברהם יודע שנאמר עקב אשר שמע אברהם", ע"כ. ודבר פלא בהיפוך מהנ"ל - ראיתי בשו"ת הרמ"א (סימן י) שרק אאע"ה קיים התורה ולא שאר האבות, וכבר האריכו בספרים בכ"ז, ואכמ"ל (עי' מנחת אשר ח"א סי' מב).

דברי מו"ז שליט"א

יב] והנה לאחר שסיימתי המאמר, זכיתי וקיבלתי ממורי זקני הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת 'כנסת יהודה - תוי"ט', ירושלים עיה"ק) מכתב ארוך ונפלא בכל סוגיא זו, ואמרתי להכניסו בסוף מאמרי כדי לזכות את הרבים בדברים הנפלאים:

א'. ידוע שנחלקו חז"ל אם המלאכים אכלו ממש או רק נראו כאוכלים.

סתמא דגמ' ב"מ פ"ו ב' דלא אכלו ורק נראו כאוכלים ע"ש, דל"ש בהם אכילה כלל. וכן דעת רבי יוחנן בשמו"ר מ"ז ה', ורבי יודן בויק"ר לד' ח', ורבי נתן בקה"ר ג' י"ג, ודעה קמיתא בזה"ק. ופשוט דכ"ז היה לכבודו של אאע"ה, וכלשון הזוה"ק "ויאכלו סלקא דעתך וכי מלאכי עלאי אכלי, אלא בגין יקרא דאברהם אתחזי הכי".

מאידך, דעת רבי אלעזר שם בזוה"ק דאכלו וז"ל "ודאי בגין דאינון אשא דאכיל אשא ולא אתחזי וכל מה דיהב לון אברהם אכלי". ועו"ש, "וכל ההוא מיכלא לא אשתאר מניה כלום בגיני דאברהם ולמזכי ביה דהא כתיב ויאכלו באשא דלהון אתאכיל". וכן הוא בתדב"א פיי"ב, "כל האומר לא אכלו מלאכי שרת אצל אברהם אבינו לא אמר כלום, אלא בצדקתו של אותו צדיק ובשכר טורח שטרח פתח להם הקדוש ברוך הוא את פיהם ואכלו שנאמר והוא עומד עליהם ויאכלו". ועו"ש, "למדנו מאברהם שעשה לחם למלאכים ונהנו ממנו".

וכן הוא סתמא דבמ"ר י' ה', "והם לא רצו לבטל ממנו מנהג האכסנים ואכלו עמו". וכן רבי מאיר בשמו"ר מז' ה', "למטה שיש אכילה ושתיה ירדו מלאכי השרת ואכלו ושתו". ובקה"ר ג' יג, "כך גזר הקדוש ברוך הוא על התחתונים שיאכלו וישתו וכו' עמד אברהם ועשה עליונים אוכלים ושותים".

^{עט} ח"ל המדרש שם: 'רבי יוחנן בשם רבי יוסי בר חלפתא אמר, אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת, ירש את העולם במדה... אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת, שנאמר (בראשית לג, יח) ויחן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה, וקבע תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במדה וכו'. עכ"ל.

^פ דגם משם מדויק קצת שרק יעקב שמר את השבת, דו"ל המדרש 'דבר אחר, ויחן את פני העיר, נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום, וקבע תחומין מבעוד יום, הדא אמרת ששמר יעקב את השבת קודם שניתן'.

ב'. והפשוט אצלי, דמה דאיתא בפסיקתא רבתי פכ"ח שאמר הקב"ה למלאכים שאכלתם בב"ח אצל אברהם, ודאי נקטי כהך דעה בזוהר ותדב"א דבאמת אכלו. דאילו לסתמא דב"מ פו' ב' ל"ש לומר כן.

אלא דאכתי יל"ע, דהרי לשון רבי אלעזר בזוה"ק דאכילתן היה ע"י אש אוכלה אש. ולכאורה הכוונה, דנשרפה ע"י אש המלאכים, וזהו מש"א שם " וכל ההוא מיכלא לא אשתאר מניה כלום באשא דלהון אתאכיל". ולפי"ז הרי ליכא משום בב"ח. ועכצ"ל ע"ד התדב"א ד'פתח את פיהם ואכלו". וס"ל לפסיקתא דהיה בזה אכילה.

ג'. ואכתי יל"ע, דהנה נחלקו הראשונים בפירושא דגמ' ב"מ פו' ב' "חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם - דקמא קמא דמטיא, אייתי לקמיהו". האם קאי על החמאה וחלב, שקודם הגיש ואכלו ולאח"כ הגיש בן הבקר. או דקאי על ג' בני הבקר שהגיש א' א' ואכלו. דבדע"ז מבעה"ת יח' ח' כ' וז"ל "קיים אברהם אבינו ע"ה שלא היה אוכל בשר בחלב, גם לא בשר ואח"כ חלב, אלא חלב ואח"כ בשר דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הבקר אשר עשה וכן נמי פירש"י קמא קמא דתקין אמטי ואייתי לקמיהו". וכן הוא בחזקוני כע"י"ז, "ואף על פי שאין ראיה לדבר לאכול גבינה קודם בשר ולא בשר קודם גבינה, זכר לדבר ויקח חמאה וחלב והדר ובן הבקר".

מאידך, בהדר זקנים עה"ת כ' התוס', "פ"ה קמא קמא דמטא לידייהו, וצ"ל פי' לפי דאין לומר שהביא חמאה וחלב ואח"כ בן בקר דזיל קרי בי רב הוא, אלא ר"ל הכי שעשה ג' פרים ולא הביא כולן ביחד שלא נצלו ביחד אלא קמא קמא דמטא לידייהו כלומר אותו שנצלה ראשון הביא ואח"כ הביא השני ואח"כ הג'". ולפי"ז יתכן ואכלו יחד הבשר והחלב.

ד'. ועדיין תמהו בזה, הלא אין אסור מה"ת אלא שנתבשלו יחד. ומהיכ"ת שכך היה. וכבר תמה כן רבי העשל מקראקא [רבו של הש"ך ורבים מגדולי אותו דור], וז"ל [חנוכת התורה משפטים] "ולכאורה קשה ממה נפשך באיזה אופן אכלו המלאכים בשר וחלב אצל אברהם אבינו ע"ה אי אכלו שלא כדרך בישולו הלא אין כאן איסור דאורייתא דדרך בישול אסרה תורה. ואי דאכלו דרך בישול אם כן קשה על אברהם אבינו ע"ה שקיים כל התורה כולה היאך בישל בשר וחלב הא בבישול לחוד ג"כ איכא איסור לאו וצ"ע".

והסטיפלר זצ"ל בברכת פרץ תי' דכיון היותם אש ממילא תיכף נתבשל בפיהם והדר אכלו. ע"ש. וצ"ע תירוצו, דממ"נ אם היה בחינת אש אוכלה ע"ד מה דאיתא בזוהר, א"כ נשרף ונאכל לגמרי ע"י"ז. ואם ע"ד התדב"א שפתח ה' להם פה, מהיכ"ת לומר דנתבשל תחילה כשיעור מאכב"ד, לפני בליעתן. וצריך לדחוק שאע"ה בישל להם תחילה וכך הגיש, ומניין לן.

והנה אף אם אאע"ה חשבם לערביים, תינח שהגיש להם בב"ח לאכול, אך תימה, הלא איכא ל"ת על הבישול לחוד גם בלי אכילה, ואאע"ה קיים כל התורה כולה. ואיך בישל בב"ח. וצ"ע.

והנה דעת הריקאנטי שידע אאע"ה שהם מלאכים, וז"ל "והכיר בהם כי הם מלאכי עליון, ולכן השתחוה להם ארצה". וכן כ' האוה"ח "כי אברהם להכרתו במשרתי עליון הכיר בהם". וכ"כ בעל מעשי ה' "שאברהם הכיר בהם היותם מלאכי עליון", ותמוה טובא, איך בכלל רצה להאכילם. וכדהק' בריקאנטי שם. והרי כל שנחלקו חז"ל רק אם אכלו או לא, אבל מה ענין אאע"ה לכבדם באכילה.

ו'. וליישב קצת בזה, נראה ע"פ מש"א במקו"א לתרץ תמיה על דברי הח"ח זצ"ל באהב"ח ח"ג פ"ב בהגהה. ולתועלת הדברים נעתיק משם הנוגע לנו, וז"ל "ואגב נבאר מה שאחז"ל [ב"מ פ"ז] כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכים בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמווכו", ולכאורה קשה וכי בשביל שאמר פ"א יוקח נא מעט מים צריך לתת מים לששים רבוא אנשים משך ארבעים שנה וכן בשביל שנתן חמאה וחלב נצרך לתת לחם ומזון לס' רבוא אנשים משך מ' שנה וכן לשאר הדברים, וע"כ שהוא רק בחסדו של הקדוש ברוך הוא וא"כ למה צריך לתלות בזכות אבינו הזקן.

"אבל באמת ניחא דאברהם אבינו לא פ"א התנהג כך כ"א כל ימי חייו התנהג כך לחזור אחר אורחים ופתח פונדק לכל וכו', אלא דמ"מ היה יכול מדת הדין לטעון שאין לשלם עבור כ"ז שכר טוב, כי אף שהמחשבה שלו טובה למאוד, מ"מ פעולתו איננה פעולה שלמה כי כל סביביו היו אז עובדי גלולים ומה גם מתחלה שהיה דירתו לא רחוק מסדום ועמורה אדמה וצבויים וכל האורחים היו מאותן העיירות נוכמו שפירש"י על הפסוק ויסע משם אברהם ארצה הנגב שהוא משום שראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים ושבים]. ואף דמה היה יכול א"א לעשות כי לא היו עדיין עניים מהוגנים בעולם לגמול עמהם חסד כי עם אשר בחר ד' עדיין לא נבראו, מ"מ עבור מה לשלם שכר טוב ג"כ אין, כי אף שאחר האכילה ברכו לשמים, מ"מ האנשים שנשארו דבוקים לד' כרצון אברהם מועטים היו.

"מה עשה הקדוש ברוך הוא הזמין לו בתוך הכנסת אורחים שלו יקירי כל הנבראים שבעולם והם מלאכים קדושים, ולעינינו נדמו לו כשאר אורחים שהורגל בהם תמיד והוא כערביים, ורץ לפנייהם והכין להם מים ומזון וקירב אותם למאוד כדרכו הטוב תמיד, וא"כ בזה יש מחשבה וגם מעשה לטובה, ולנבראים חשובים כאלו חשב הקדוש ברוך הוא כל טרחה וטרחה שלו ושילם עבורם לדורותיו הבאים אחריו" עכ"ל.

ולכאורה עדיין תמוה, איזה 'מעשה לטובה', יש בזה. הלא אליבא דאמת מלאכים היו, ולא היה להם שום צורך כלל וכלל בכל טרחתו והכנ"א שלו, ואיך יכול זה להיתפס כ'מעשה מצוה דהכנ"א וחסד'. ומלה"ד למי שנותן צדקה לא' מתחזי כעני, והוא עשיר גדול, ודאי מחשבה למצוה איכא, אבל מעשה מצוה דצדקה ליתא. וה"ה כאן באאע"ה דהתחזו לעוברי דרך, איכא מחשבה טובה, אך בפועל אי"כ כלל 'מעשה טוב' להצטרף אליו. והדק"ל.

ז'. ואמרתי בזה בס"ד בתרי אופנים, חדא, י"ל היות וקבלו המלאכים שליחות מהקב"ה, להתחזות ולהתארח אצל אאע"ה, הרי מיבעי להו לקיים שליחותם, וא"כ עצם ההכנ"א

שעשה להם, על אף שאי"ל צורך באכילה, מ"מ הועיל להם לקיים שליחותם, וממילא נחשב עי"ז למעשה חסד גדול "ליקירי כל הנבראים שבעולם".

והיותר נראה בזה, לומר ע"פ מה שיסד לן השם משמואל דברים נשגבים (וירא תרע"ח עמ' קפ"ה ד"ה ולפי, ושנת תרע"ט עמ' קצ"ג), דודאי כל מלאך צריך מזון, דאין יציר נברא שאי"צ מזון לקיומו וחיותו. וכשם שהאדם ניזון ממזון גשמי, כך מלאך צריך מזון רוחני לצורך קיומו, והוא מש"א חז"ל על המן, 'לחם אבירים אכל איש' – לחם שמלאכי השרת אוכלים'. וכן נשמת האדם הרוחני מתקיים רק ע"י מזון רוחני, וכידוע מהאריז"ל בהך פסוק כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה, דבכל מזון גשמי יש בה שם הוי"ה הרוחני, והגוף יחיה מחלק הגשמי, והנשמה מחלק הרוחני.

וזהו הביאור בתדב"א 'פתח להם פה ויאכלו', דהיינו למעלתו של אאע"ה, עשה להם הקב"ה אפשרות להיות ניזון ע"י אאע"ה, ונהפך האוכל למדרגת 'לחם אבירים' שלהם. עכת"ד.

ןלפי"ד הנפלאים, א"ש כמין חומר מש"כ הח"ח, דודאי עשה בזה אאע"ה מעשה חסד עצום ליקירי כל הנבראים 'ולנבראים חשובים כאלו חשב הקדוש ברוך הוא כל טרחה וטרחה שלו ושילם עבורם לדורותיו הבאים אחריו'. ודו"ק.

ועד"ז יתכן לתרץ קצת דעת הריקאנטי, מעשי ה', ואוה"ח, שהכיר אאע"ה שהם מלאכים, מ"מ כיון שהגיעו כדרך עוברי דרך, הבין שהקב"ה זימן לו הכנ"א ליקירי כל הנבראים, והאמין שהקב"ה יפתח להם פיהם לקבל חיותם ומזונם הרוחני הנצרך להם, ולזה וירא וירץ לקראתם וגו'. ודו"ק.

ע"כ דבריו הנפלאים של מו"ז שליט"א, ותן לחכם ויחכם עוד בכ"ז.

לתגובות: 3126877@gmail.com